

En tingsrätt hade förvägrat allmänheten tillträde till en byggnad där rättegång pågick

---

Bakgrund

I en artikel i Svenska Dagbladet uppgavs att Huddinge tingsrätt beslutat att varken journalister eller allmänheten skulle få komma in i den byggnad på Bergsgatan i Stockholm där en rättegång pågick.

Med anledning av vad som hade anförts i tidningsartikeln beslutade *chefs-JO Eklundh* att ta upp förhållandena till utredning i ett särskilt ärende.

Ett utdrag ur Huddinge tingsrätts protokoll den 31 januari och beslut den 1 februari 2001 i mål B 4144-00 samt Svea hovrätts beslut den 7 februari 2001 i mål Ö 949-01 infordrades och granskades.

I beslutet den 1 februari 2001 anförde tingsrätten följande.

I rubricerat mål som gäller ansvar för bl.a. mord som handläggs i Stockholms tingsrätts förhandlingslokaler vid Bergsgatan 50 i Stockholm har Huddinge tingsätt fattat beslut om säkerhetskontroll och senare förordnat att målet i dess helhet skall hållas inom stängda dörrar med stöd av 27 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Bl.a. AA och BB har begärt att de skall "få tillgång till sina arbetslokaler" vid Bergsgatan.

Det har upplysts att Stockholms tingsrätt upplåtit bl.a. sex arbetsrum åt journalister för att disponeras i samband med rättegångar.

Beslut

Huddinge tingsrätt har förordnat att huvudförhandlingen skall hållas inom stängda dörrar. Mål mot unga, då det gäller ansvar för brott för vilket fängelse kan följa, skall sättas ut till handläggning i sådan ordning att målet inte tilldrar sig uppmärksamhet. I lokalerna vid Bergsgatan hålls inga andra förhandlingar och bedrivs – vid de tider Huddinge tingsrätt håller huvudförhandling i målet – ingen annan domstolsverksamhet än handläggningen av detta mål.

Vid angivna förhållanden finner Huddinge tingsrätt – med beaktande även av att ordningen utanför lokalerna vid Bergsgatan störts i sådan omfattning att det påverkat handläggningen av målet – att det saknas beaktansvärda skäl att under de tider huvudförhandlingen i målet pågår bereda allmänheten tillträde till lokalerna på Bergsgatan.

Frågan är då om det finns anledning att särbehandla journalister. Det förhållandet att Stockholms tingsrätt upplåtit vissa rum till journalister medför inte att de under alla förhållanden har rätt att disponera dessa rum.

På grund härav och då det i övrigt saknas anledning att i detta sammanhang särskilja journalister finner Huddinge tingsrätt inte anledning att tillåta att just journalister bereds tillträde till lokalerna vid Bergsgatan.

Tingsrätten utgår därvid från att oavsett detta beslut enskilda journalister även under huvudförhandlingen kan få tillgång till sådan egendom som tillhör dem och förvaras i lokalerna vid Bergsgatan.

Sedan BB överklagat tingsrättens beslut avvisade Svea hovrätt överklagandet genom ett beslut den 7 februari 2001. Under rubriken Hovrättens motivering anförde hovrätten bl.a. följande.

Tingsrätten har i det överklagade beslutet angett förhållanden i målet som rör frågor om sekretess och handläggning som regleras i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och om ordningshållning som regleras i rättegångsbalken, närmast 5 kap. 9 §. Det ligger, enligt hovrättens mening, därmed nära till hands att uppfatta beslutet som lagtillämpning i målet. Tingsrättens ställningstagande kan emellertid också uppfattas som ett i administrativ ordning fattat beslut rörande användningen av de aktuella lokalerna, dvs, ett civilrättsligt grundat besked av den som förfogar över lokalerna.

Hovrätten anser att – oavsett huruvida det överklagade beslutet innefattar lagtillämpning eller ett besked som nyss har sagts – beslutet inte är ett sådant beslut som kan överklagas till hovrätten. Överklagandet skall därför avvisas.

Utredningen

Tingsrätten anmodades att lämna upplysningar och avge yttrande över den rättsliga grunden för beslutet den 1 februari 2001 att inte bereda allmänheten tillträde till byggnaden på Bergsgatan 50 i Stockholm.

Lagmannen CC kom in med ett remissvar till vilket hade fogats ett yttrande från rådmannen DD.

DD

Tingsrätten hade på begäran av två av de tilltalades offentliga försvarare och efter att ha hört åklagaren, målsägandebiträdet och de övriga försvararna beslutat att förhandlingen som gällde ansvar för mord, misshandel och grov misshandel med stöd av bestämmelserna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) skulle hållas inom stängda dörrar. En omständighet som tingsrätten vägde in vid sitt beslut var att, enligt vad som redan då framkommit, den för mord åtalade personen före gärningen inte haft något samröre med merparten av de i målet i övrigt åtalade personerna, av vilka flera bara var 15 år gamla.

Vid detta förhållande fann jag innan förhandlingen den första dagen påbörjades – efter samråd med den polisman som jag uppfattade förde befäl över den polispersonal som skötte säkerhetskontrollerna vid förhandlingen – att det inte fanns skäl att bereda allmänheten tillträde till de för dem avsedda uppehållsrummen. Ingen annan verksamhet än den aktuella förhandlingen bedrevs ju då i lokalerna. Enligt min uppfattning då fanns det ingen beaktansvärd anledning att bereda allmänheten tillträde till dessa lokaler i och med att förhandlingen – i vart fall i det skedet – i dess helhet skulle hållas inom stängda dörrar. Jag drog därvid en parallell med att tingsrätten normalt inte håller dessa lokaler öppna för allmänheten när det inte förekommer några förhandlingar. Vid den tiden var det inte känt för mig att journalister hade tillgång till vissa lokaler i anslutning till allmänhetens uppehållsrum. Det bör även framhållas att hallen, dvs utrymmet mellan ytterdörren

och platsen för säkerhetskontroll, inte stängdes av. Uppropslistor och andra meddelanden fanns således tillgängliga för allmänheten.

Sedan bl a AA och BB begärt att ”få tillgång till sina arbetslokaler” vid Bergsgatan fann jag att det var lämpligt att i ett skriftligt beslut redovisa ställningstagandet. Inför det beslutet samrådde jag med tingsrättens lagman.

Rättens ordförande har att upprätthålla ordningen vid sammanträden och meddela de föreskrifter som behövs. Det förhållandet att vissa av de tilltalade den första förhandlingsdagen, efter vad som upplystes, inte kunde komma in i lokalerna i tid på grund av tumult på Bergsgatan förändrade inte min uppfattning om det lämpliga i beslutet. Det kan nämnas att de tilltalade som var på fri fot, tillsammans med sina anhöriga därefter genom polisens försorg bereddes tillträde till lokalerna från en sidoingång.

Jag vill sammanfattningsvis framhålla: Ordningsfrågan var således inte avgörande för mitt ställningstagande utan jag styrdes av den uppfattningen att de lokaler som det var fråga om skall hållas öppna i den omfattning som behövs för att tillgodose kravet på offentlighet vid rättegångar. Den aktuella förhandlingen skulle hållas inom stängda dörrar till följd av att det inte fanns skäl att då bereda allmänheten tillträde till den del av lokalerna som är belägen innanför zonen för säkerhetskontroller. Ett visst stöd för mitt ställningstagande tycker jag mig få i det resonemang som förs i prop 2000/01, om Säkerhetskontroll i domstol, särskilt sid 29.

CC

JO har frågat efter den rättsliga grunden för tingsrättens beslut att inte bereda allmänheten tillträde till byggnaden på Bergsgatan 50 vid huvudförhandlingen i mål 4144-00.

De regler som är relevanta och klara inom området avser i första hand ordning och säkerhet i förhandlingssalar. Några motsvarande bestämmelser som tar sikte på lokaler i anslutning till förhandlingssalar finns inte. Självklart är emellertid att allmänheten skall beredas tillträde till angränsande lokaler i sådan utsträckning att principen om domstolsförhandlingars offentlighet aldrig träds för när.

När det gäller överväganden i mål 4144-00 överlämnar jag rådmannen DD:s yttrande. Jag delar de uppfattningar som kommer till uttryck där och menar alltså att allmänheten har haft tillgång till t ex uppopslistor och andra meddelanden på sådant sätt att offentlighetsprincipen har upprätthållits.

För egen del kan jag tillägga att även faktorer som ordning och säkerhet hade kunnat ligga till grund för ett motsvarande beslut.

I ett beslut den 16 april 2002 anförde *chefsJO Eklundh* följande.

Rättslig reglering

Av 2 kap. 11 § andra stycket och 12 § regeringsformen framgår att en förhandling vid domstol skall vara offentlig om inte annat föreskrivits i lag. Principen om offentlighet vid domstolsförhandlingar upprepas i 5 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken (RB). Denna princip är dock inte oinskränkt. Rättens ordförande har t.ex. rätt att med stöd av 5 kap. 9 § RB begränsa antalet åhörare i rättsalen för att undvika trängsel och att enligt 5 kap. 2 § samma balk vägra yngre åhörare tillträde till förhandlingen. Rätten kan även med stöd av 36 kap. 18 § och 37 kap. 3 § RB i särskilt fall förordna att en viss åhörare inte får närvara vid förhör med ett vittne, en part eller en målsägande som inte har ställning som part i målet.

I 5 kap. 1 § andra–fjärde styckena RB föreskrivs vissa ytterligare undantag från offentlighetsprincipen. Undantagen innebär att rätten kan besluta att en förhandling skall hållas inom stängda dörrar och därmed att personer stängs ute från

förhandlingen. Rätten får sålunda av sekretesskäl besluta om förhandling inom stängda dörrar. Det föreskrivs vidare att förhör med en person som är under 15 år eller som lider av en psykisk störning får hållas utan åhörare och att regler om förhandlingar inom stängda dörrar i andra författningar skall gälla när det är särskilt föreskrivet.

I 27 § första stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare sägs att mål mot den som inte fyllt 21 år om möjligt skall sättas ut till handläggning i sådan ordning att målet inte tilldrar sig uppmärksamhet, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa. Om offentlighet vid en sådan förhandling är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för, får rätten enligt paragrafens andra stycke förordna att målet skall handläggas inom stängda dörrar.

Enligt 5 kap. 9 § RB ankommer det på rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och meddela de föreskrifter som behövs. Ordföranden får vidare, med stöd av paragrafen, visa ut den som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt. Om någon som har visats ut tränger sig in i rättssalen eller om någon inte lyder en tillsägelse som har meddelats för att upprätthålla ordningen, får rätten omedelbart häkta personen så länge sammanträdet varar, dock högst i tre dagar. I paragrafen föreskrivs också att fotografi inte får tas i rättssalen. Sistnämnda gäller dock endast under tid då förhandling pågår.

Bestämmelser om straff för ordningsstörande beteende i domstol finns i 9 kap. 5 § RB.

Vid tidpunkten för den i ärendet aktuella åtgärden gällde lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar. Förutsättningen för att säkerhetskontroll enligt den lagen skulle få ske var att det till följd av särskilda omständigheter fanns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kunde komma att förövas brott som innebar en allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Kontrollen skedde i form av kroppsvisitation och omfattade åhörare och dem som hade kallats att närvara vid förhandlingen. Vissa närmare angivna personkategorier var undantagna från kravet på kontroll. Den åhörare som inte underkastade sig säkerhetskontrollen skulle vägras tillträde till förhandlingen.

Den 1 juli 2001 trädde ändringar i den nyss nämnda lagen i kraft och lagen gavs i samband därmed också en ny rubrik (SFS 2001:180).

Bestämmelser om åtgärder vid allvarliga störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten finns i polislagen (1984:387). I 24 § föreskrivs att polismyndigheten i samband med allvarliga störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten får förbjuda tillträde till visst område eller utrymme, om det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten skall kunna upprätthållas. Detsamma gäller om det finns risk för sådana störningar.

I Nils-Olof Berggrens och Johan Muncks kommentar till polislagen (3:e uppl. s. 148) sägs bl.a. i anslutning till den aktuella paragrafen att bestämmelsen är tillämplig både då en allvarlig ordnings- eller säkerhetsstörning har inträffat och då det finns risk för en sådan störning. Bestämmelsen uppges kunna tillämpas i mera allmänt förebyggande syfte. Det krävs dock att det finns en konkret risk för störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten. Ett tillträdesförbud enligt paragrafen kan avse i princip vilka områden och utrymmen som helst, såväl inom som utomhus. Det naturliga torde dock vara att bestämmelsen tillämpas beträffande sådana områden och utrymmen dit allmänheten har tillträde. Bestämmelsen ger emellertid också möjlighet att t.ex. spärra av en privat klubblokal i samband med allvarliga störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten om det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten skall kunna upprätthållas.

Bedömning

Av utredningen framgår att allmänheten och journalister till följd av Huddinge tingsrätts beslut förvägrades tillträde till förhandlingslokalerna i fastigheten Bergsgatan 50 i Stockholm under den tid som tingsrättens huvudförhandling pågick i en av rättssalarna. Av tingsrättens beslut framgår vidare att ordningsstörningar förekommit utanför lokalerna i sådan utsträckning att det påverkat handläggningen av målet.

Bestämmelserna i 5 kap. RB tar i första hand sikte på förhållandena i rättssalen och kan inte sägas ge rätten befogenhet att förbjuda tillträde till en domstols lokaler. I den mån det förekommer ordningsstörningar utanför en förhandlingslokal är detta en fråga för polisen att hantera oavsett om störningarna förekommer inom- eller utomhus. Det ankommer vid sådant förhållande på polismyndigheten att med tillämpning av de författningsbestämmelser som gäller för polisen återställa ordningen.

I propositionen som ligger till grund för ändringarna i lagen om säkerhetskontroll i domstol (prop. 2000/01:32) togs frågan om tillträde till domstolslokaler upp. Under rubriken Allmänt om tillträdesrätten till domstolarna anfördes bl.a. följande (s. 29 f.).

En domstolsbyggnad torde, liksom övriga offentliga byggnader, inte vara att betrakta som offentlig plats i ordningslagens (1993:1617) mening. Den rätt som normalt finns för var och en att uppehålla sig på offentlig plats gäller således inte för domstolslokaler. I stället har byggnadens eller lokalens ägare eller nyttjanderättshavare (i det här fallet staten) enligt civilrättsliga principer rätt att bestämma vem som får vistas där eller vilken verksamhet som får förekomma där.

I en domstolsbyggnad finns dock utrymmen som i realiteten är tillgängliga för, eller till och med avsedda att användas av, allmänheten. Sådana utrymmen omfattas av brottsbalkens begrepp allmän plats (se 16 kap. 16 §). Detta begrepp är mer vidsträckt än vad som avses med offentlig plats enligt ordningslagen (se 2 §) och omfattar varje plats, utomhus eller inomhus, som är upplåten för eller på annat sätt frekventeras av allmänheten (se kommentaren till Brottsbalken, kap. 13–24, supplement 3, januari 2000, s. 16:104 f.). Om allmänheten har tillträde till platsen endast under vissa tider, är denna att anse som allmän under sådan tid men inte i övrigt.

Även om i vart fall delar av en domstols lokaler sålunda är att beteckna som allmän plats i brottsbalkens mening, har domstolen rätt att meddela föreskrifter för tillträdesrätten. Det bör i sammanhanget påpekas att domstolen vid utövandet av denna befogenhet naturligtvis har en skyldighet att anpassa sådana föreskrifter så att inte medborgarnas grundlagsskyddade intressen begränsas på ett otillbörligt sätt.

Det grundlagsskyddade kravet på öppenhet och tillgänglighet i domstolarna medför alltså inte någon obegränsad tillträdesrätt. Domstolspersonalens anspråk på trygghet och ostördhet, liksom hänsynen till parter, vittnen, målsägande och andra som skall medverka vid rättegångar eller annars utöva verksamhet i domstolen, berättigar domstolen att, som en allmän förutsättning för tillträde, ställa krav på att besökare har ett rättsordningens godtagbart ärende till domstolen. Även om det alltså föreligger en grundlagsskyddad rätt för var och en att fritt närvara vid domstolsförhandlingar, finns det ingen motsvarande rätt att fritt uppehålla sig i de lokaler som i övrigt disponeras av domstolen.

Enligt vad som framkommit i ärendet pågick inte någon annan förhandling i den del av byggnaden än den av Huddinge tingsrätt bakom stängda dörrar pågående huvudförhandlingen. Med hänsyn till de tilltalades ålder förelåg lagliga förutsättningar att besluta om stängda dörrar vid den aktuella förhandlingen. Det fanns därför inte någon anledning för allmänheten att med anledning av huvudförhandlingen befinna sig i uppehållsrummen utanför rättssalen. Såvitt framkommit hade allmänheten tillgång till uppropslistor och andra meddelanden på sådant sätt att offentlighetsprincipen upprätthölls.

Som framgår av vad som sagts i det föregående har varken rätten eller rättens ordförande behörighet att inom ramen för ett pågående mål besluta att allmänheten inte skall få tillträde till en domstolsbyggnad. Ett beslut som begränsar allmänhetens rätt till tillträde till en domstols lokaler kan däremot fattas i administrativ ordning av någon behörig befattningshavare vid domstolen.

När det sedan gäller utestängandet av journaliserna från de arbetsrum som Stockholms tingsrätt hade upplåtit åt dem är dispositionsrätten beroende av vilket avtal mellan parterna som gällt för nyttjandet. Jag finner emellertid inte skäl att närmare utreda den saken.